

การจัดการความรู้ทางเศรษฐศาสตร์เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชน
ในการผลิตผลิตภัณฑ์จากถั่วลิสง ถั่วเหลืองและน้ำมันงา
ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านปางหมูและบ้านสบสอย
ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

The Knowledge Management of Economics to Develop
Community Enterprises of Peanuts Products, Soybean
Products and Sesame Oil at Pangmoo and Subsoi
Village Muang District Meahongson Province

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมบัติ สิงขราช
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

RAJABHAT CHIANGMAI
Research Journal

ประจำปี 12 ฉบับที่ 1 ตุลาคม 2553 - มีนาคม 2554

การจัดการความรู้ทางเศรษฐศาสตร์เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชน
ในการผลิตผลิตภัณฑ์จากถั่วลิสง ถั่วเหลืองและน้ำมันงา
ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านปางหมูและบ้านสบสอย
ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

The Knowledge Management of Economics to Develop
Community Enterprises of Peanuts Products, Soybean
Products and Sesame Oil at Pangmoo and Subsoi Village
Muang District Meahongson Province

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมบัติ สิงขราช

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาประสิทธิภาพในการผลิต ต้นทุนการผลิตผลิตภัณฑ์จากถั่วลิสง ถั่วเหลืองและน้ำมันงา เพื่อพัฒนารูปแบบการผลิต การระดมทุน ให้เป็นวิสาหกิจชุมชนที่เหมาะสมสอดคล้องกับทรัพยากรของชุมชน ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพึ่งตนเองและนำรูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภายใต้การพึ่งพาทรัพยากรภายในชุมชนท้องถิ่นไปเผยแพร่องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยสู่เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนท้องถิ่นอื่นๆ ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านปางหมู และบ้านสบสอย ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างสำหรับการเก็บข้อมูลจำนวน 14 ครัวเรือน รูปแบบของการวิจัยเป็นการวิจัยแบบประยุกต์ทั้งการวิจัย เชิงปริมาณและมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนประกอบกัน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติ ร้อยละ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าความแปรปรวนและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน การศึกษาประสิทธิภาพการผลิตใช้ฟังก์ชันเส้นพรมแดนการผลิต (Stochastic Frontier Function) วัดประสิทธิภาพของผู้ผลิตถั่วเหลืองแผ่น (ถั่วเน่าแคบ) ด้วยวิธีการ Data Envelopment Analysis (DEA) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมด้วยการเปิดเวทีชาวบ้าน ศึกษาปัญหา อุปสรรคและหาแนวทางการดำเนินการที่เหมาะสมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

จากการวิเคราะห์ผลการวิจัย พบว่า ผู้ผลิตถั่วเหลืองแผ่น (ถั่วเน่าแคบ) จำนวน 8 ราย มีประสิทธิภาพการผลิตใกล้เคียงกัน คือมีประสิทธิภาพสูงสุดจำนวน 2 ราย และมีประสิทธิภาพต่ำที่สุดคิดเป็นร้อยละ 85.5 จำนวน 2 ราย การไม่มีประสิทธิภาพเกิดขึ้นเนื่องจากการใช้แรงงาน ฟืน ไฟฟ้าและน้ำประปามากเกินไป ส่วนต้นทุนในการผลิตถั่วเหลืองแผ่นต่อครั้งเท่ากับ 700.65 บาท มีรายรับจากการผลิต 650 บาท ดังนั้นผู้ผลิตขาดทุนจำนวน 50.65 บาทต่อการผลิตครั้งละ 1.5 ถึง ต้นทุนในการผลิตถั่วแปกล้อเท่ากับ 640.86 บาทต่อครั้ง รายรับรวมเท่ากับ 740 บาทต่อครั้ง ดังนั้นผู้ผลิตจะมีกำไรจากการผลิตจำนวน 99.14 บาทต่อการผลิตครั้งละ 28 ลิตร ต้นทุนในการผลิตถั่วแปงเท่ากับ 1,075.52 บาทต่อครั้ง มีรายรับรวมเท่ากับ 1,050 บาทต่อครั้ง ดังนั้นผู้ผลิตจะขาดทุนเท่ากับ 25.52 บาทต่อการผลิตครั้งละ 28 ลิตร ต้นทุนในการผลิตถั่วลิสงคั่วเท่ากับ 800.86 บาทต่อครั้ง มีรายรับรวมเท่ากับ 735 บาทต่อครั้ง ดังนั้นผู้ผลิตจะขาดทุนเท่ากับ 65.86 บาทต่อการผลิต ครั้งละ 20 ลิตร ต้นทุนในการผลิตน้ำมันงาเท่ากับ 1,617.38 บาทต่อครั้ง มีรายรับจากการผลิต 1,950 บาทต่อครั้ง ดังนั้นผู้ผลิตจะมีกำไรเท่ากับ 332.62 บาทต่อการผลิตครั้งละ 1.5 ถึง

การพัฒนาแบบการผลิต ผู้ผลิตต้องการหาตลาดและช่องทางการจัดจำหน่ายเพิ่มขึ้น และต้องการพัฒนากระบวนการผลิต ให้ได้รับมาตรฐานอาหารและยา แต่ผลตอบแทนจากการผลิตค่อนข้างต่ำ การสะสมทุนของผู้ผลิตน้อยจึงไม่สามารถพัฒนาและปรับปรุงกระบวนการผลิตให้ได้รับมาตรฐานอาหารและยาได้ โครงการวิจัยจึงได้ทำการพัฒนาปรับปรุงบรรจุภัณฑ์และตราสินค้า ตลอดจนนำผลผลิตไปทดสอบตลาด ซึ่งผลการทดสอบตลาดได้รับการตอบรับจากผู้บริโภคเป็นอย่างดี แนวทางการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตถั่วเหลืองแผ่น ถั่วแปกล้อ ถั่วแปจ่อ ถั่วลิสงคั่วและกลุ่มผู้ผลิตน้ำมันงา คือ การหาช่องทางการจัดจำหน่าย และขยายตลาดเพิ่มขึ้น จัดสร้างสถานที่จำหน่ายสินค้าชุมชน สนับสนุนเงินทุนเพื่อปรับปรุงกระบวนการผลิต อุปกรณ์การผลิต โรงเรือนตลอดจนการพัฒนาบรรจุภัณฑ์และตราสินค้า ส่งเสริมความรู้ของผู้ผลิตด้วยการจัดการอบรมความรู้ทางการตลาด การเงิน เรียนรู้แหล่งทุน เทคโนโลยีและเทคนิคการผลิตใหม่ๆ ตลอดจนอบรมการวางแผนธุรกิจแก่ทายาท ของผู้ผลิต เพื่อศักยภาพการผลิตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในอนาคต

ABSTRACT

The purpose of this study were to investigate the efficiency, cost of production, capital supporter, scale of production and to develop production in community enterprises for peanuts products, soybean products and sesame oil at Pangmoo and Subsoi village Muang district Meahongson Province.

The samples of this survey are 14 households. This research was used apply research and action research together. The analysis of data was completed using frequencies, percentages, means, variants and standard deviations. The analysis of producer's efficiency was used Stochastic Frontier Function with Data Envelopment Analysis (DEA) method. The action research was used public hearing for investigating the problem, threat and cooperates of community enterprises.

The findings indicated that 8 producers whose produce soybean products (sheet soybeans) almost had the same technical efficiency. 2 persons are the best of all had best efficiency and 2 persons had lowest efficiency about 85.5%. Inefficiency involves used labor resources, energy, electricity and water resources. However all of firms had used the law material (soybean) by high efficiency. Costs of production per once (30 liters) are 700.65 bahts. Revenue were 650 bahts thus producers had lost 50.65 bahts per once. Cost of peanuts products divided 3 types first, Shan peanuts (fried without refined soybeans oil) costs are 640.86 bahts per once (28 liters). Revenues are 740 bahts thus producers had profit 99.14 bahts. Second, Shan peanuts (fried with refined soybeans oil) costs are 1075.52 bahts per once (28 liters) Revenue are 1,050 bahts thus producers had lost 25.52 bahts and last fire peanuts costs are 800.86 bahts per once (20 liters). Revenues are 735 bahts thus producers had lost 65.86 bahts. Costs of sesame oil are 1,617.38 bahts per once (30 liters). Revenues are 1,950 bahts thus producers had profit 332.62 bahts.

The problem of production found that outputs are not qualified and tools for production are not standard and producer had not bargaining power, had small capital and had little margin. Path to solve this problems producers must improved the production process with standard tools and standard of the food and drug administration or standard of good manufacturing practice (GMP). Beside they must improved packaging, brand and packing after that they will to seek the place for more sale in local market and other province market. Official government will support these producers by training about finance, marketing, technology knowledge and innovation. In a hurry local government must provide the market place for these products in local area.

บทนำ

การผลิตอาหารแปรรูปพื้นบ้านซึ่งเป็นพื้นฐานในการสร้างเศรษฐกิจชุมชนชนบท ก่อให้เกิดรายได้เสริมแก่ครัวเรือนชนบท สร้างเสริมการจ้างแรงงานที่มีการว่างงานแบบแฝง ทำให้รายได้หมุนเวียนภายในชุมชน ช่วยลดปัญหาผลผลิตส่วนเกิน นอกจากนี้ยังช่วยเสริมสร้างความยั่งยืนทางสังคมและวัฒนธรรมของชนบทด้วยการสร้างความร่วมมือของกลุ่มผู้ผลิต สร้างความมั่นคงและปลอดภัยทางด้านอาหารด้วยการถนอมอาหาร อนุรักษ์วัฒนธรรมของการบริโภคในชนบทที่ต้องพึ่งพาตนเองให้อยู่รอด อย่างไรก็ตามธุรกิจชุมชนและวิสาหกิจชุมชนที่มีการแปรรูปอาหารพื้นบ้านก็ประสบปัญหาต่างๆ มากมายด้านการผลิตต้องประสบปัญหาเทคโนโลยีการผลิตที่พัฒนาไม่ทันกับกระบวนการผลิตสมัยใหม่ ประสิทธิภาพการผลิต วัสดุอุปกรณ์การผลิตด้านการตลาดต้องประสบปัญหากับกลุ่มทุนขนาดใหญ่จากต่างประเทศเข้ามาแข่งขัน ปัญหาความรู้ทางการตลาด การพัฒนาบรรจุภัณฑ์และช่องทางการจัดจำหน่ายแคบ ด้านการบริหารจัดการต้องประสบปัญหาความรู้ ความเชื่อสัจของคณะกรรมการปัญหาความร่วมมือของสมาชิก ด้านการเงินต้องประสบปัญหาเงินทุน หนี้สินและอัตราผลตอบแทนต่ำ เป็นต้น ซึ่งจากสภาพปัญหาดังกล่าว ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์และคณะ (2543) ได้ทำการศึกษาอาหารแปรรูปพื้นบ้าน 10 ผลิตภัณฑ์หลักได้แก่กระเทียมดอง ปลาสาม ไข่ั่ว ข้าวแต่น แคบหมู มะม่วง สมุนไพร หมวยอ และเต้าเจี้ยว จากผู้ผลิต 40 ราย แยกเป็นกลุ่มแม่บ้าน จำนวน 26 ราย และผู้ประกอบการรายเดียวจำนวน 14 ราย พบว่า ผู้ประกอบการอาหารพื้นบ้านมีกำไรเพียงร้อยละ 40 เท่านั้นและส่วนใหญ่ที่มีกำไรจะเป็นผู้ประกอบการรายเดียวหรือธุรกิจชุมชน มากกว่าผู้ประกอบการรายกลุ่มหรือวิสาหกิจชุมชน จึงแสดงให้เห็นถึงความไม่ยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจของธุรกิจชุมชนหรือวิสาหกิจชุมชน อารี วิบูลย์พงศ์และคณะ (2548) ได้ทำการศึกษาเชิงลึก 61 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนของภาคเหนือตอนบนในด้านการดำเนินการซึ่งแสดงถึงสภาพเชิงธุรกิจของวิสาหกิจชุมชน วิเคราะห์ระดับความเป็นวิสาหกิจชุมชนและนำเสนอแนวทางเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภายใต้เงื่อนไขศักยภาพที่เป็นอยู่ โดยจำแนกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็น 2 ประเภท ตามที่มาของการก่อตั้งกลุ่มและระดับการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของสมาชิก คือ กลุ่มชุมชนและกลุ่มประยุกต์ พบว่า กลุ่มทั้งสองประเภทมีจุดแข็งที่สุด คือ ด้านการผลิตและผลิตภัณฑ์แม้จะยังต้องมีการพัฒนาต่อยอดอีกก็ตาม กลุ่มมีจุดอ่อนในด้านการจัดการองค์กร การตลาดและการเงิน ซึ่งจำเป็นต้องมีการพัฒนาอย่างมากและจากศักยภาพการบริหารจัดการกิจการในทุกด้านชี้ให้เห็นว่าแนวโน้มความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางเท่านั้น ปัจจัยแวดล้อมซึ่งถือเป็นโอกาสที่สำคัญสำหรับวิสาหกิจชุมชน คือการสนับสนุนจากภาครัฐ โดยเฉพาะโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ กองทุนหมู่บ้าน นโยบายส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ส่วนอุปสรรคที่สำคัญของบางกลุ่ม คือการอยู่ห่างไกลจากเมือง ปัญหาวัตถุดิบขาดแคลนและตลาดมีการแข่งขันสูงสำหรับสินค้าบางชนิด

ตามยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนที่มีคุณธรรมนำความรู้ ส่งเสริมให้คนไทยเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตและสามารถจัดการองค์ความรู้ทั้ง ภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้สมัยใหม่เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนี้ยังมียุทธศาสตร์การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศโดยมุ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยการส่งเสริมการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำในรูปแบบที่หลากหลายและจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตามความพร้อมของชุมชน เกิดการสร้างเสริมความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนที่เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียง นำภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้สร้างสรรค์คุณค่าของสินค้าและบริการ พร้อมทั้งสร้างระบบแบ่งปันเฉพาะวิสาหกิจชุมชนควบคู่กับการพัฒนาความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูล ตลอดจนยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างการผลิตเพื่อสร้างความเข้มแข็งของภาคการผลิตและการบริการบนฐานการเพิ่มคุณค่าสินค้าและบริการจากองค์ความรู้และนวัตกรรม การบริหารจัดการที่ครอบคลุมทั้งการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ เพื่อให้เกิดการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจช่วยแก้ปัญหาความยากจนและมีการกระจายรายได้ที่ดีขึ้น

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านปางหมู หมู่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้รวมกลุ่มกันทำการผลิตผลิตภัณฑ์จากถั่วลิสง ถั่วเหลืองและน้ำมันงา ได้แก่ ถั่วลิสงคั่ว ถั่วแปกล้อ ถั่วแปจ้อ ถั่วเหลืองแผ่น (ถั่วเน่าแคบ) และน้ำมันงาเพื่อส่งจำหน่ายทั้งตลาดในชุมชนและตลาดในตัวเมืองสำหรับเป็นของฝากของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว แต่การดำเนินการผลิต การคัดเลือกวัตถุดิบ การตลาด การบริหารและการบัญชีซึ่งต้องพึ่งพิงความรู้จากภายนอกและการลงมือทดลองดู โดยการสนับสนุนจากสำนักงานเกษตรอำเภอซึ่งยังขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ ส่งผลทำให้ธุรกิจของชุมชนต้องฝากความหวังไว้กับบรรยากาศการท่องเที่ยวของจังหวัดทำให้อำนาจในการแข่งขันเมื่อเทียบกับผู้ผลิตที่เป็นบริษัทเอกชนขนาดใหญ่จากส่วนกลางที่มีการผลิตสินค้าลักษณะเดียวกันและมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์และมีเทคโนโลยีในการผลิตที่สูงกว่าไม่ได้แต่อย่างไรก็ตามการผลิตผลิตภัณฑ์จากถั่วลิสง ถั่วเหลืองและน้ำมันงา ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนน่าจะมีโอกาสขยายตัวได้เพิ่มขึ้นอีก ทั้งนี้เนื่องจากการผลิตในพื้นที่ดังกล่าวมีความได้เปรียบในเรื่องของต้นทุนการผลิตด้านการขนส่งตลอดจนใกล้แหล่งวัตถุดิบคือแหล่งผลิตถั่วลิสง ถั่วเหลืองและงาในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ถ้ากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรสามารถรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถนำสินค้าที่เกิดจากวิสาหกิจชุมชนในเครือข่ายมาแลกเปลี่ยนในเชิงการค้าจนเกิดเป็นระบบเครือข่ายการค้าระหว่างวิสาหกิจชุมชนต่างๆ แล้วก็จะส่งผลทำให้วิสาหกิจชุมชนขยายตัวได้ในที่สุด อย่างไรก็ตามการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนซึ่งเป็นแนวคิดในการพึ่งตนเอง ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แต่ปัญหาของวิสาหกิจชุมชนในปัจจุบันคือ ขาดความรู้ทางด้านการผลิต การตลาด การบริหารจัดการและการพัฒนาปรับปรุงผลิตภัณฑ์ซึ่งผลิตภัณฑ์ในปัจจุบันไม่มีตราสินค้า ไม่มีวันหมดอายุ ไม่บอกส่วนผสมของผลิตภัณฑ์ การบรรจุ เทียบห่อ อาศัยวัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ภายในท้องถิ่นการดำเนินการผลิตด้วยการผลิตกับพื้นดินซึ่งไม่ถูกสุขลักษณะในการผลิตอาหาร การบรรจุหีบห่อไม่มีการสวมถุงมือเป็นต้น อย่างไรก็ตามแนวคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงและวิสาหกิจชุมชนกำลังได้รับความสนใจและได้รับการส่งเสริมจากรัฐบาลปัจจุบัน ดังนั้นการนำความรู้จากวิทยาการสมัยใหม่ทั้งทางด้านเศรษฐศาสตร์การผลิต การเกษตรและการคัดเลือกวัตถุดิบ การเงิน การตลาด การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ การบริหารจัดการและการบัญชีมาประยุกต์ใช้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนโดยมีเป้าหมายให้เกิดการพัฒนาวิสาหกิจอย่างยั่งยืน สามารถพึ่งพาตนเองและใช้ทรัพยากรภายในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง

จากการศึกษาข้อมูลจากภูมิปัญญาท้องถิ่นข้างต้นผู้วิจัยจึงได้ข้อคิดว่าจะนำภูมิปัญญาความรู้ที่มีอยู่ในตัวปราชญ์ของชุมชนบูรณาการกับความรู้สากลของทีมีวิจัย ซึ่งได้แก่ ความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์การผลิต การระดมทุนและทรัพยากรในท้องถิ่น การตลาด การบริหารจัดการแบบสหกรณ์และระบบการจัดทำบัญชี ตลอดจนทำการศึกษาจุดแข็งจุดอ่อนปัญหาอุปสรรคของวิสาหกิจชุมชน ศึกษาต้นทุนการผลิตและหาแนวทางในการระดมทุนและทรัพยากรในชุมชน ศึกษาหาขนาดการลงทุนที่เหมาะสมสอดคล้องกับตลาดของชุมชน โดยเน้นเป้าหมายการบริหารจัดการตามหลักการสหกรณ์และการพัฒนาตลาดวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนการเรียนรู้วิธีปฏิบัติตามพระราชดำรัสเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อพัฒนาเป็นฐานความรู้กลับคืนสู่ท้องถิ่น เกิดการสืบทอดและพัฒนาเครือข่ายความรู้ต่อไป

วัตถุประสงค์

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิภาพในการผลิต ต้นทุนการผลิต ผลิตภัณฑ์จากถั่วลิสง ถั่วเหลืองและน้ำมันงา ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านปางหมู และบ้านสบสอย ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อพัฒนารูปแบบการผลิต การระดมทุน ให้เป็นวิสาหกิจชุมชนที่เหมาะสมสอดคล้องกับทรัพยากรของชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพึ่งตนเองและนำรูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนภายใต้การพึ่งพาทรัพยากรภายในชุมชนท้องถิ่นไปเผยแพร่องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยสู่เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนท้องถิ่นอื่นๆ

วิธีการศึกษา

การดำเนินการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ใช้กรอบการดำเนินการศึกษาตามแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ มาบูรณาการควบคู่กันเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยอย่างครบถ้วน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ โครงการวิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการออกแบบสอบถามสำหรับกลุ่มประชากรทั้งหมด สอบถามผู้ผลิตถั่วเหลืองแผ่นบ้านปางหมู หมู่ 1 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 8 ครัวเรือน สอบถามผู้ผลิตถั่วแปะหล่อ ถั่วแปะจ่อ และถั่วลิสงคั่ว จำนวน 3 ครัวเรือนและสอบถามผู้ผลิตน้ำมันงาบ้านปางหมู และบ้านสบสอย จำนวน 3 ครัวเรือน

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามนำมาตรวจสอบความถูกต้องด้วยการนำข้อมูลที่ไม่ชัดเจนกลับไปสอบถามเพิ่มเติมแล้วจึงนำมาวิเคราะห์และแปลผลข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ ด้วยการคำนวณหาค่าและอธิบายผลการศึกษา โดยใช้สถิติในการทดสอบและมีการใช้สถิติเชิงพรรณนาในรูปความถี่ (Frequency), ร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean), ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการวัดประสิทธิภาพการผลิตโดยใช้ฟังก์ชันเส้นพรมแดนการผลิต (Stochastic Frontier Function)

การวัดประสิทธิภาพของผู้ผลิตถั่วเหลืองแผ่นด้วยวิธีการ Data Envelopment Analysis (DEA) เนื่องจากกลุ่มผู้ผลิตถั่วแปะหล่อ แปะจ่อและถั่วลิสงคั่วและกลุ่มผู้ผลิตน้ำมันงามีจำนวนตัวอย่างน้อยเกินไปเพียงกลุ่มละ 3 ตัวอย่างจึงไม่สามารถนำมาวิเคราะห์ประสิทธิภาพการผลิตได้มีเพียงกลุ่มผู้ผลิตถั่วเหลืองแผ่นเท่านั้นที่สามารถนำมาวิเคราะห์ประสิทธิภาพการผลิต

การวิเคราะห์เพื่อประเมินระดับประสิทธิภาพด้วยวิธีการ Data Envelopment Analysis (DEA) เป็นวิธีการ Non-Parametric โดย Coelli, T, Rao, D.S.Prasada and Battese, George E. (1997) สรุปว่าไม่ต้องการมีการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ วิธีการนี้สามารถวิเคราะห์ได้ทั้งในกรณีที่มีปัจจัยการผลิตและผลผลิตหลายชนิด (multi input and output) และยังเป็นวิธีการที่เหมาะสมในกรณีที่ไม่สามารถกำหนดรูปแบบของแบบจำลองได้โดยในวิธีการนี้ต้องการทราบแต่เพียงว่าอะไรเป็นปัจจัยนำเข้า อะไรเป็นผลผลิตที่ได้รับ เพื่อความเข้าใจในการอธิบายในที่นี้ขอยกตัวอย่างในการอธิบายดังนี้

เมื่อสมมุติว่า ในการวิจัยมีคำถามอยู่ว่า “ผู้ผลิตถั่วเหลืองแผ่น ถั่วแปะหล่อ ถั่วแปะจ่อ ถั่วลิสงคั่วและน้ำมันงาในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีระดับประสิทธิภาพในการดำเนินงานแตกต่างกันอย่างไร”

จากคำถามงานวิจัยข้างต้นที่ต้องการหาระดับประสิทธิภาพของหน่วยผลิต คือ ผู้ผลิต ถั่วเหลืองแผ่น ถั่วแปะหล่อ ถั่วแปะจ่อ ถั่วลิสงคั่วและน้ำมันงา ซึ่งสามารถเก็บข้อมูลได้เพียง 14 รายเท่านั้น สำหรับเครื่องมือที่ต้องการใช้ในการวิจัย ก็จะใช้วิธีการวัดประสิทธิภาพตามแนวคิดของ M.J. Farrell (1957) เรื่อง Stochastic Frontier Approach (SFA) และ Data

Envelopment Analysis (DEA) แต่เนื่องจากข้อจำกัดของข้อมูลซึ่งมีจำนวนตัวอย่างเพียง 14 รายเท่านั้น และในการวิจัยครั้งนี้ยังไม่สามารถกำหนดรูปแบบของแบบจำลองได้ นอกจากนี้ผู้วิจัยเองต้องการผ่อนคลายเงื่อนไขภายใต้ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์และเงื่อนไขทางสถิติ ดังนั้นจึงได้เลือกวิธีการวัดประสิทธิภาพแบบ DEA

การกำหนดตัวแปรในแบบจำลองสำหรับแบบจำลองที่ใช้ในงานวิจัยมีดังนี้

1. ตัวแปรที่ใช้ในแบบจำลอง

▶ ปัจจัยนำเข้าในแบบจำลองนี้ ประกอบด้วย

- มูลค่าเมล็ดถั่วเหลือง หน่วย : บาท
- ปริมาณแรงงานครัวเรือน หน่วย : คน
- ค่าพื้นที่ใช้ต่อการผลิตหนึ่งครั้ง หน่วย : บาท
- ค่าไฟฟ้าที่ใช้ต่อครั้ง หน่วย : บาท
- ค่าน้ำประปาที่ใช้ต่อครั้ง หน่วย : บาท

▶ ผลผลิตในแบบจำลองนี้ คือ

- รายรับจากการขายถั่วเหลืองแผ่นต่อครั้ง หน่วย : บาท

2. เงื่อนไขและข้อสมมุติที่ใช้ในการศึกษา

▶ เป็นการพิจารณาทางด้านปัจจัยการผลิต (input-orientated)

▶ ใช้ข้อสมมุติ Constant Return to Scale (CRS)

▶ จำนวนตัวอย่าง 8 ตัวอย่าง

ประเด็นปัญหา : ผู้ผลิตถั่วเหลืองแผ่น มีระดับประสิทธิภาพทางเทคนิค อย่างไรบ้าง

วิธีการที่ใช้ : การวัดประสิทธิภาพด้วยวิธีการ Data Envelopment Analysis

ปัจจัยนำเข้า : มูลค่าเมล็ดถั่วเหลืองที่ใช้เป็นวัตถุดิบ, ปริมาณแรงงานครัวเรือนที่ใช้ในการผลิต, ค่าพื้นที่ใช้ต่อการผลิตหนึ่งครั้ง, ค่าไฟฟ้าที่ใช้ต่อครั้ง, ค่าน้ำประปาที่ใช้ต่อครั้ง

ผลผลิต : รายได้รวมต่อการผลิตหนึ่งครั้ง

เงื่อนไข : ให้ความสำคัญทางด้านปัจจัยการผลิต (input-orientated)

ข้อสมมุติ : Constant Return to Scale (CRS)

ผลการศึกษา

การศึกษาประสิทธิภาพในการผลิต ต้นทุนการผลิต การระดมทรัพยากรในชุมชน เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนในกระบวนการผลิต ผลิตภัณฑ์จากถั่วลิสง ถั่วเหลืองและน้ำมันงา

จากการศึกษาประสิทธิภาพทางเทคนิคของผู้ผลิตถั่วเหลืองแผ่นจำนวน 8 ราย พบว่า มีผู้ผลิตที่มีประสิทธิภาพทางเทคนิคสูงสุดเต็มประสิทธิภาพคืออยู่บนเส้น Frontier จำนวน 2 ราย และมีผู้ผลิตที่มีประสิทธิภาพทางเทคนิคต่ำสุดร้อยละ 85.5 จำนวน 2 ราย โดยประสิทธิภาพทางเทคนิคมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ 94.6 จากการวิเคราะห์ประสิทธิภาพการผลิตพบว่า การใช้ปัจจัยการผลิตมีการใช้ปัจจัยการผลิตหย่อนประสิทธิภาพในปัจจัยการผลิตที่ 2, 3, 4 และ 5 โดยมีค่าเฉลี่ยของการใช้ปัจจัยการผลิตหย่อนประสิทธิภาพเท่ากับ 0.312, 15.014, 2.484 และ 2.389 ตามลำดับ ผู้ประกอบการที่มีประสิทธิภาพสูงสุด 2 ราย คือ รายที่ 5 และ 7 ไม่มีการใช้ปัจจัยการผลิตหย่อนประสิทธิภาพในทุกปัจจัยการผลิต จะเห็นว่าการใช้วัตถุดิบเมล็ดถั่วเหลืองผู้ผลิตทุกรายมีประสิทธิภาพในการใช้ปัจจัยวัตถุดิบชนิดนี้ แต่อย่างไรก็ตามจากข้อมูลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพพบว่า ผู้ผลิตรายที่ 4, 8 และ 6 มีการใช้ปัจจัยพื้นที่หย่อนประสิทธิภาพเท่ากับ 49.57, 49.57 และ 20.96 ตามลำดับ ผู้ผลิตรายที่ 8 และ 3 ยังมีการใช้ปัจจัยไฟฟ้าหย่อนประสิทธิภาพเท่ากับ 7.69 และ 4.59 ตามลำดับ นอกจากนี้ผู้ผลิตรายที่ 3, 6 และ 4 ยังมีการใช้ปัจจัยน้ำประปาหย่อนประสิทธิภาพเท่ากับ 6.99, 5.66 และ 3.33 ตามลำดับ

ส่วนต้นทุนในการผลิตถั่วเหลืองแผ่นต่อครั้งเท่ากับ 700.65 บาท มีรายรับจากการผลิต 650 บาท ดังนั้นผู้ผลิตขาดทุนจำนวน 50.65 บาทต่อการผลิตครั้งละ 1.5 ถัง ต้นทุนในการผลิตถั่วแปบต่อครั้งเท่ากับ 640.86 บาทต่อครั้ง รายรับรวมเท่ากับ 740 บาทต่อครั้ง ดังนั้นผู้ผลิตจะมีกำไรจากการผลิตจำนวน 99.14 บาทต่อการผลิตครั้งละ 28 ลิตร ต้นทุนในการผลิต ถั่วแปบต่อครั้งเท่ากับ 1,075.52 บาทต่อครั้ง มีรายรับรวมเท่ากับ 1,050 บาทต่อครั้ง ดังนั้นผู้ผลิตจะขาดทุนเท่ากับ 25.52 บาทต่อการผลิตครั้งละ 28 ลิตร ต้นทุนในการผลิตถั่วลิสงคั่วเท่ากับ 800.86 บาทต่อครั้ง มีรายรับรวมเท่ากับ 735 บาทต่อครั้ง ดังนั้นผู้ผลิตจะขาดทุนเท่ากับ 65.86 บาทต่อการผลิต ครั้งละ 20 ลิตร ต้นทุนในการผลิตน้ำมันงาเท่ากับ 1,617.38 บาทต่อครั้ง มีรายรับจากการผลิต 1,950 บาทต่อครั้ง ดังนั้นผู้ผลิตจะมีกำไรเท่ากับ 332.62 บาทต่อการผลิตครั้งละ 1.5 ถัง

จากการศึกษาข้อมูลผู้ผลิตพบว่า ผู้ผลิตถั่วเหลืองแผ่นทั้งหมดสามารถระดมทุนร่วมดำเนินการได้ ส่วนใหญ่สามารถระดมทุนร่วมดำเนินการได้ไม่เกิน 10,000 บาท ผู้ผลิต ถั่วแปบถั่วแปบและถั่วลิสงคั่วจำนวน 3 ราย พบว่าผู้ผลิตส่วนใหญ่สามารถระดมทุนร่วมดำเนินการได้ไม่เกิน 3,000 บาท ผู้ผลิตน้ำมันงาส่วนใหญ่สามารถระดมทุนร่วมดำเนินการได้ไม่เกิน 3,000 บาท

การพัฒนากระบวนการผลิตโครงการวิจัยได้ดำเนินการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาและปรับปรุงกระบวนการผลิตถั่วเหลืองแผ่น (ถั่วเน่าแคบ) บ้านปางหมู ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระหว่างวันที่ 25-26 เมษายน พ.ศ. 2552 เวลา 8.00 น.-17.00 น. ณ ที่ทำการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตถั่วเหลืองแผ่นฯ บ้านปางหมู ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อให้สมาชิกวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตถั่วเหลืองแผ่นบ้านปางหมูปรับปรุงและพัฒนากระบวนการผลิตและบรรจุภัณฑ์ในการผลิตถั่วเหลืองแผ่น (ถั่วเน่าแคบ) ให้มากขึ้นซึ่งจะทำให้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ สามารถหาตลาดและหาช่องทางการจัดจำหน่ายได้เพิ่มขึ้น จากการศึกษาข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ พบว่า ผู้ผลิตถั่วเหลืองแผ่น (ถั่วเน่าแคบ) ส่วนใหญ่ ต้องการหาตลาดและช่องทางการจัดการจำหน่ายเพิ่มขึ้น ผู้ผลิตถั่วแปบถั่วแปบและถั่วลิสงคั่วทั้งหมด ต้องการพัฒนาระบบการผลิตให้ได้รับมาตรฐานอาหารและยา (อย.) หรือ GMP ผู้ผลิตน้ำมันงาทั้งหมด ต้องการพัฒนาระบบการผลิตให้ได้รับมาตรฐานอาหารและยา (อย.) หรือ GMP เช่นเดียวกัน

การเผยแพร่องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยสู่เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนท้องถิ่นอื่นๆ โครงการวิจัยได้จัดทำโครงการสัมมนาสรุปและนำเสนอผลการวิจัย เรื่อง “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์จากถั่วลิสง ถั่วเหลืองและน้ำมันงาของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร บ้านปางหมูและบ้านสบสอย หมู่ 1 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน” เมื่อวันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2552 เวลา 8.00 น.-17.00 น. ณ ห้องประชุมกลางดอย อาคารหอพักอาจารย์ วิทยาลัยแม่ฮ่องสอนวิทยาเขตปางหมู มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสรุปและนำเสนอผลการศึกษาร่วมกันเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากถั่วลิสง ถั่วเหลืองและน้ำมันงาของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร บ้านปางหมูและบ้านสบสอย หมู่ 1 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อรับฟังข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ประกอบการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัยต่อเนื่องจากโครงการนี้ เพื่อเผยแพร่ผลการวิจัยสู่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องซึ่งจะนำไปใช้ประโยชน์ได้ต่อไปซึ่งได้เชิญหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องตลอดจนเชิญวิสาหกิจชุมชนในเขตอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนและกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตถั่วเหลืองแผ่น ถั่วแปบถั่วแปบ ถั่วลิสงคั่วและกลุ่มผู้ผลิตน้ำมันงาจำนวน 40 คนเข้าร่วมสัมมนาสรุปและนำเสนอผลการวิจัย

สรุปผลการศึกษา

จากผลการศึกษาวิจัยพบว่า ผู้ผลิตถั่วเหลืองแผ่น (ถั่วเน่าแคบ) ทั้งหมด มีอาชีพหลักคือ การผลิตถั่วเหลืองแผ่น แสดงถึงความมั่นคงทางอาชีพของผู้ผลิตว่ามีรายได้ที่มั่นคงพอสมควรที่ประกอบอาชีพนี้เป็นหลัก สำหรับต้นทุนการผลิต รายรับและผลตอบแทนทางเศรษฐศาสตร์ของผู้ผลิตนั้นพบว่า การผลิตถั่วเหลืองแผ่นครั้งละ 30 ลิตร ได้ผลผลิตครั้งละ 10 จ้อย (16 กิโลกรัม) มีรายรับจากการขายครั้งละ 650 บาท แต่มีต้นทุนซึ่งรวมค่าแรงงานครอบครัวแล้วเท่ากับ 700.65 บาท ขาดทุนครั้งละ 50.65 บาท โดยคิดค่าแรงงานครอบครัวครั้งละ 150 บาท แสดงว่าผลตอบแทนทางเศรษฐกิจของการผลิตมีค่าติดลบหรือขาดทุนครั้งละ 50.65 บาท หรืออธิบายได้ว่า ค่าแรงงานครอบครัวที่ได้รับจะได้รับเพียงครั้งละ 99.35 บาท หรือประมาณครั้งละ 100 บาท จากการวิเคราะห์ต้นทุน รายรับ และกำไรดังกล่าว จะส่งผลต่อการสะสมทุนของผู้ผลิตคือ ผู้ผลิตจะไม่มีโอกาสในการสะสมทุนเนื่องจากผลตอบแทนทางเศรษฐกิจเป็นลบสอดคล้องกับการศึกษาของทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ และคณะ (2543) ได้ทำการศึกษาอาหารแปรรูปพื้นบ้านที่มีเพียงร้อยละ 40 เท่านั้นที่มีกำไร จากผลการศึกษาดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้นำข้อมูลการวิเคราะห์ต้นทุน รายรับและกำไรเสนอในเวทีที่ประชุมสรุปผลการวิจัยของกลุ่มผู้ผลิตซึ่งผู้ผลิตยอมรับถึงภาวะขาดทุนในบางครั้ง ซึ่งการจัดการความรู้ดังกล่าวผู้ผลิตจะต้องไม่จำหน่ายสินค้าต่ำกว่าต้นทุนหรือจำหน่ายในราคาต่ำกว่าต้นทุนการผลิต จากผลของการขาดทุนจะทำให้การพัฒนาหรือปรับปรุงกระบวนการผลิตโรงเรือนและปรับปรุงวัสดุอุปกรณ์ในการผลิตมีปัญหาทางด้านเงินลงทุน ซึ่งมีข้อมูลยืนยันว่า ผู้ผลิตจำนวน 7 ราย หรือคิดเป็นร้อยละ 87.5 ต้องการเงินทุนหมุนเวียนเพิ่มขึ้น จำนวนเงินทุนหมุนเวียนที่ต้องการอยู่ระหว่าง 10,001-50,000 บาท อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่า ผู้ผลิตส่วนใหญ่ร้อยละ 62.5 ใช้เงินทุนหมุนเวียนจากเงินออมภายในครอบครัว แสดงถึงการพึ่งพาปัจจัยภายนอกของกลุ่มผู้ผลิตมีน้อย ส่วนใหญ่เป็นการพึ่งพาเงินลงทุนภายในชุมชน แหล่งเงินทุนที่สำคัญของผู้ผลิตคือ สหกรณ์การเกษตรและกองทุนหมู่บ้าน

สำหรับประสิทธิภาพการผลิตของผู้ผลิตทั้งหมดพบว่า การผลิตมีประสิทธิภาพใกล้เคียงกันโดยเฉพาะการใช้วัตถุดิบที่ผู้ผลิตที่มีประสิทธิภาพสูงสุดมีจำนวน 2 รายและมีประสิทธิภาพต่ำสุดจำนวน 2 ราย มีประสิทธิภาพร้อยละ 85.5 การหย่อนประสิทธิภาพเกิดขึ้นเนื่องจากการใช้แรงงาน พื้น ไฟฟ้าและน้ำประปามากเกินไป แต่ปัจจัยเหล่านี้เป็นสัดส่วนไม่มากนักในต้นทุนการผลิต ส่วนปัญหาในการผลิตที่เป็นปัญหาในระดับมากที่สุด คือ ปัญหาราคาวัตถุดิบสูง รองลงมาคือ ปัญหาการขาดแคลนเงินทุนและแหล่งทุน ปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำและปัญหาการขาดเทคโนโลยีในการผลิตเป็นปัญหาในระดับมากและปานกลาง

ผลการศึกษาในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตถั่วแปهل่อ ถั่วแปจ่อและถั่วลิสงคั่ว ส่วนใหญ่ยึดเป็นอาชีพหลักและมีบางรายยังผลิตถั่วเหลืองแผ่นควบคู่กับการผลิตถั่วแปهل่อ ถั่วแปจ่อและถั่วลิสงคั่วอีกด้วย การศึกษาด้านต้นทุนการผลิตในการผลิตต่อครั้งจำนวน 28 ลิตร การผลิตถั่วแปهل่อ (ถั่วคั่วเกลือ) มีต้นทุนรวมเท่ากับ 640.86 บาท รายรับจากการผลิต 740 บาท มีกำไรจากการผลิตครั้งละ 99.14 บาท การผลิตถั่วแปจ่อ (ถั่วแกละเปลือกทอดน้ำมัน) มีต้นทุนรวมเท่ากับ 1,075.52 บาท รายรับจากการผลิต 1,050.00 บาท ดังนั้นการผลิตแต่ละครั้งผู้ผลิตจะขาดทุนครั้งละ 25.52 บาท โดยคิดค่าแรงตนเองรวมไว้ในต้นทุนรวมแล้ว การผลิตถั่วลิสงคั่ว 1 ถัง มีต้นทุนรวมเท่ากับ 800.80 บาท รายรับรวมเท่ากับ 735 บาท ดังนั้นผู้ผลิตจะขาดทุนครั้งละ 65.86 บาท จากการศึกษาต้นทุนรายรับและกำไรของผู้ผลิตจะเห็นได้ว่า การผลิตผลิตภัณฑ์บางชนิดทำให้ผู้ผลิตขาดทุนและผู้ผลิตก็ทราบข้อมูลเหล่านี้ดี แต่ผู้ผลิตให้เหตุผลว่า การผลิตดังกล่าวเป็นการจ้างแรงงานในครอบครัวให้มาทำการผลิตผลิตภัณฑ์หลายชนิดจะเป็นการเฉลี่ยกำไรและขาดทุน เนื่องจากผลผลิตจากการผลิตบางชนิดมีปริมาณเพิ่มขึ้นจากการขยายตัวของถั่วทำให้ได้กำไรสูงขึ้น ส่วนปัญหาของกลุ่มผู้ผลิตถั่วแปهل่อ ถั่วแปจ่อและถั่วลิสงคั่วคือ ปัญหาที่จัดอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ ปัญหาราคาวัตถุดิบสูง ปัญหาราคาพื้นสูงและหายาก ส่วนปัญหาด้านแหล่งเงินทุนพบว่าส่วนใหญ่กู้ยืมมาจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรและกองทุนหมู่บ้าน และส่วนใหญ่ต้องการเงินทุนหมุนเวียนเพิ่มขึ้น

จากการศึกษากลุ่มผู้ผลิตน้ำมันงาพบว่า มีกลุ่มผู้ผลิตน้ำมันงาในหมู่บ้านปางหมูจำนวน 2 กลุ่มคือ 1) กลุ่มนางจันทร์ศรี สุธรรม มีสมาชิกจำนวน 11 ราย มีครกอีตง 3 ครก ประกอบด้วยครกที่อีตงด้วยแรงงานสัตว์ 1 ครก และครกที่อีตงด้วยมอเตอร์จำนวน 2 ครก 2) กลุ่มนางวัลภา เชื้อนรัตน์ มีสมาชิก 11 ราย มีครกอีตงด้วยมอเตอร์จำนวน 1 ครก สมาชิก

ส่วนใหญ่ไม่ได้ีดงแต่เป็นลูกไร่หรือนำผลผลิตมาจำหน่ายให้กับหัวหน้ากลุ่ม กลุ่มผู้ผลิตน้ำมันงาบ้านสบสอย จำนวน 1 กลุ่ม คือ กลุ่มนางสาวลักษณะ มุ่งเจริญ มีสมาชิกจำนวน 30 ราย มีครกอีดงจำนวน 1 ครก ใช้พลังงานน้ำในการอีดง สมาชิกส่วนใหญ่ไม่ได้ีดงแต่เป็นลูกไร่หรือนำผลผลิตมาจำหน่ายให้กับหัวหน้ากลุ่ม การศึกษาต้นทุนการผลิต การผลิตครั้งละ 1.5 ถัง (เมลิตง) มีรายรับจากการผลิตครั้งละ 30 ขวด ราคาขายส่งขวดละ 65 บาท เป็นเงินรวม 1,950 บาท ต้นทุนรวม เท่ากับ 1,617.38 บาท มีกำไรจากการผลิตครั้งละ 332.62 บาท ปัญหาที่เกิดจากการผลิตพบว่า ปัญหาที่พบในระดับมากคือ ปัญหาการขาดวัตถุดิบสูง ปัญหาคุณภาพผลผลิตไม่ได้มาตรฐาน ปัญหาการขนส่งเนื่องจากค่าขนส่งมีต้นทุนสูง การศึกษา แหล่งเงินทุนพบว่า เงินทุนหมุนเวียนของผู้ผลิตอยู่ระหว่าง 100,001-300,000 บาท ส่วนใหญ่กู้ยืมมาจากสหกรณ์การเกษตร และกองทุนหมู่บ้าน

การพัฒนากระบวนการผลิต การระดมทุนให้เป็นวิสาหกิจชุมชนที่เหมาะสมสอดคล้องกับทรัพยากรของชุมชน ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพึ่งตนเองนั้น จากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันแนวทางการดำเนินกิจการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทั้งสามกลุ่มคือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตถั่วเหลืองแผ่น (ถั่วเน่าแคบ) กลุ่มผู้ผลิตถั่วแปกล้อ ถั่วแปจ้อและถั่วลิสงคั่วและกลุ่มผู้ผลิตน้ำมันงา ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพึ่งตนเองในการดำเนินกิจการอยู่แล้ว จากข้อมูลการศึกษาที่จะเห็นได้ว่า เงินลงทุนส่วนใหญ่มาจากเงินออม การพึ่งพาเงินทุนจากภายนอกชุมชนมีน้อย กระบวนการผลิตอาศัยภูมิปัญญาพื้นบ้านจากบรรพบุรุษ แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเหล่านี้จะต้องได้รับการพัฒนาและปรับปรุงทั้งในด้านของรูปแบบการผลิต การตลาด การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ การระดมทุน การเงินและการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้กลุ่มดังกล่าวอยู่รอดภายใต้กระแสการแข่งขันของโลกในยุคโลกาภิวัตน์ โดยยังยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของกลุ่มและชุมชนแนวทางการพัฒนาควรดำเนินการในรูปแบบของกลุ่ม ผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการสินค้าเฉพาะกลุ่มได้แก่ กลุ่มผู้ผลิตถั่วเหลืองแผ่น กลุ่มผู้ผลิตถั่วแปกล้อ ถั่วแปจ้อและถั่วลิสงคั่ว เนื่องจากสินค้าเหล่านี้จะรู้จักในเฉพาะกลุ่มลูกค้าที่เคยบริโภคเท่านั้น เช่น ถั่วเหลืองแผ่น (ถั่วเน่าแคบ) เป็นผลิตภัณฑ์สำหรับปรุงอาหารของทางภาคเหนือและอาหารของไทยใหญ่ ถั่วแปกล้อ ถั่วแปจ้อและถั่วลิสงคั่วเป็นอาหารทานเล่นของกลุ่มลูกค้าทางภาคเหนือเช่นเดียวกัน แต่ผู้ผลิตก็สามารถพัฒนากระบวนการผลิตปรับปรุงบรรจุภัณฑ์ให้ดึงดูดความสนใจมากขึ้น ซึ่งงานวิจัยที่ได้ดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการไปแล้ว ส่วนกลุ่มผู้ผลิตน้ำมันงาสามารถที่จะพัฒนาปรับปรุงคุณภาพน้ำมันงาเปลี่ยนแปลงรูปแบบผลิตภัณฑ์ให้หลากหลาย มีทางเลือกสำหรับลูกค้าผู้บริโภคได้มากขึ้น ซึ่งเป็นไปตามผลงานวิจัยทางการตลาดในแผนงานวิจัยเดียวกันสอดคล้องกับงานวิจัยของอารี วิบูลย์พงศ์และคณะ (2548) พบว่า กลุ่มมีจุดอ่อนในด้านการจัดการองค์กร การตลาดและการเงิน ซึ่งจำเป็นต้องมีการพัฒนาอย่างมากและจากศักยภาพการบริหารจัดการกิจการในทุกด้านชี้ให้เห็นว่าแนวโน้มความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางเท่านั้น

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) จากปัญหาที่ราคาผลผลิตตกต่ำในช่วงฤดูนั้น จากการศึกษาวิจัยพบว่า การผลิตส่วนใหญ่เป็นการผลิตตามคำสั่งของผู้ค้าที่อยู่ในตลาดตัวเมืองหรือตลาดที่เชียงใหม่ ดังนั้นเมื่อผลผลิตเกินความต้องการจึงส่งผลกระทบต่อราคาตลาดลง เมื่อวิเคราะห์ช่องทางการจัดจำหน่ายพบว่า ช่องทางการจัดจำหน่ายผลผลิตยังแคบ โครงการวิจัยจึงได้ปรับปรุงบรรจุภัณฑ์และนำไปทดสอบตลาดในตัวเมืองเชียงใหม่ ผลปรากฏว่า ได้รับการตอบสนองจากลูกค้าค่อนข้างดีโดยเฉพาะตลาดผลิตภัณฑ์ด้านรักษาสุขภาพหรือผลิตภัณฑ์ที่ปลอดภัยและมี แนวทางการแก้ปัญหา ดังกล่าวคือ การขยายช่องทางการจัดจำหน่ายด้วยการปรับปรุงคุณภาพสินค้าและบรรจุภัณฑ์หาช่องทางการตลาดในตลาดระดับที่สูงขึ้น ซึ่งโครงการวิจัยได้ทดลองทดสอบตลาดและได้ผลเป็นที่น่าพอใจ

2) ควรสนับสนุนให้เกิดตลาดจำหน่ายสินค้าชุมชนขึ้นในหมู่บ้านปางหมู เนื่องจากบ้านปางหมูเป็นแหล่งผลิตสินค้าหลายประเภทได้แก่ ถั่วเหลืองแผ่น (ถั่วเน่าแคบ) ถั่วแปหล่อ ถั่วแปจ่อ ถั่วลิสงคั่ว ถั่วเหลืองคั่ว น้ำมันงาและผลิตภัณฑ์จากงา น้ำผึ้งป่า ขนมะขาม การปัก-เย็บผ้าไต การจักสานก๊วยไต แต่สินค้าเหล่านี้ยังไม่มีแหล่งตลาดรองรับ โดยเฉพาะตลาดสำหรับนักท่องเที่ยวในฤดูกาล ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรสนับสนุนการจัดตั้งตลาดหรือศูนย์จำหน่ายสินค้าชุมชนของหมู่บ้านปางหมูเพื่อช่วยให้ผลิตภัณฑ์ของหมู่บ้านปางหมูและหมู่บ้านใกล้เคียง มีช่องทางการตลาดได้เพิ่มมากขึ้น

3) หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนแหล่งทุนและสินเชื่อในขนาดที่เหมาะสมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเหล่านี้ เพื่อให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสามารถพัฒนาและปรับปรุงกระบวนการผลิต ปรับปรุงโรงเรือน ใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ดีขึ้นเหมาะสมมากขึ้น ตลอดจนสามารถปรับปรุงบรรจุภัณฑ์ตราสินค้า ขยายช่องทางการจัดจำหน่าย ลดค่าใช้จ่ายจากการใช้พื้นที่เป็นเชื้อเพลิงซึ่งในอนาคตพื้นจะหายาก และราคาจะสูงขึ้นด้วยการปรับปรุงไปใช้เชื้อเพลิงที่เหมาะสม

เอกสารอ้างอิง

- ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์. (2547). การปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมอาหารแปรรูปพื้นบ้าน จังหวัดเชียงใหม่และลำพูน. **เชียงใหม่** : ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์และคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นภาพร ล้ำเลิศกุลและสุพจน์ บุญแรง. (2543). การปรับปรุงกรรมวิธีการผลิตถั่วเน่า: อาหารหมักพื้นบ้านภาคเหนือ. คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- อารี วิบูลย์พงศ์และคณะ. (2549). **โครงการ การพัฒนานักวิจัยและการวิจัยเชิงปฏิบัติการไตรภาคีเพื่อยกระดับวิสาหกิจชุมชน ระยะที่ 1** : ภาคเหนือตอนบน. คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Coelli, T, Rao, D.S.Prasada and Battese, George E. (1997). **An Introduction to Efficiency and Productivity Analysis**. London: Kluwer Academic Publishers.
- Farrell, M.J. (1957). **The Measurement of Productive Efficiency**. Journal of the Royal Statistical Society, Series A (General) 120, Part I I I. pp. 253-290.

บทปริทรรศน์

การจัดการความรู้ทางเศรษฐศาสตร์เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในการผลิต ผลิตภัณฑ์จากถั่วลิสง ถั่วเหลืองและน้ำมันงาของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร บ้านปางหมูและบ้านสบสอย ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

โดย อาจารย์ ดร.สินธุ์ สโรบล

วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ในปัจจุบันนี้เมื่อกล่าวถึง “การจัดการความรู้” มักจะถูกอธิบายบนฐานคิดของ “กระบวนการ” ในการนำความรู้ที่มีอยู่หรือเรียนรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กรคนทำงาน โดยผ่านกระบวนการสร้าง รวบรวม แลกเปลี่ยนและใช้ความรู้ ซึ่งรวมเรียกว่า “การจัดการ” โดยที่การจัดการความรู้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการบริหารองค์กรและคนในองค์กรให้บรรลุเป้าหมายอย่างน้อยสี่ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการให้บรรลุเป้าหมายของงานและการพัฒนางาน การพัฒนาคนและการทำงานอย่างผู้รู้จริง รวมทั้ง การพัฒนาองค์กรไปเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ตลอดจน การบริการแก่ผู้รับบริการ และชุมชน

อย่างไรก็ตาม เรามักจะพบว่าการจัดการความรู้ เป็นกระบวนการที่มีระบบเกี่ยวกับการประมวลข้อมูล สารสนเทศ ความคิด การกระทำ ตลอดจนประสบการณ์ของบุคคลเพื่อสร้างเป็นความรู้หรือนวัตกรรม และจัดเก็บในลักษณะของแหล่งข้อมูลที่บุคคลสามารถเข้าถึงได้โดยอาศัยช่องทางต่างๆ ที่องค์กรจัดเตรียมไว้ เพื่อนำความรู้ที่มีอยู่ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน ซึ่งก่อให้เกิดการแบ่งปันและถ่ายโอนความรู้ และในที่สุดความรู้ที่มีอยู่จะแพร่กระจายและไหลเวียนทั่วทั้งองค์กรอย่างสมดุล เป็นไปเพื่อเพิ่มความสามารถในการพัฒนาผลผลิตและองค์กร

การจัดการความรู้ได้ถูกนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารองค์กรรวมทั้งการวิจัยดังจะเห็นได้จากงานวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้ทางเศรษฐศาสตร์เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในการผลิตผลิตภัณฑ์จากถั่วลิสง ถั่วเหลืองและน้ำมันงาของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านปางหมูและบ้านสบสอย ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน” โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมบัติ สิงขราช ทั้งนี้งานวิจัยนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงวิธีการจัดการความรู้ โดยการนำภูมิปัญญาความรู้ที่มีอยู่ในตัวปราชญ์ของชุมชน บูรณาการกับความรู้สากลของทีมีวิจัย อันได้แก่ ความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์การผลิต การระดมทุนและทรัพยากรในท้องถิ่น การตลาด การบริหารจัดการแบบสหกรณ์และระบบการจัดทำบัญชี รวมทั้งการศึกษาจุดแข็งจุดอ่อนปัญหาอุปสรรคของวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนต้นทุนการผลิตและหาแนวทางในการระดมทุนและทรัพยากรในชุมชนศึกษาหาขนาดการลงทุนที่เหมาะสม สอดคล้องกับตลาดของชุมชน โดยเน้นเป้าหมายการบริหารจัดการตามหลักการสหกรณ์และการพัฒนาตลาดวิสาหกิจชุมชนตลอดจนการเรียนรู้วิธีปฏิบัติตามพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อพัฒนาเป็นฐานความรู้กลับคืนสู่ท้องถิ่น

ผลงานวิจัยนี้ยังได้สะท้อนให้เห็นว่า การจัดการความรู้ในรูปแบบของ “กระบวนการจัดการความรู้” ทำให้เห็นว่า กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรได้มีการพัฒนารูปแบบการผลิต การระดมทุนให้เป็นวิสาหกิจชุมชนที่เหมาะสมสอดคล้องกับทรัพยากรของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพึ่งตนเอง ทั้งนี้ ผลการวิจัยยังพบอีกว่า การดำเนินกิจการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทั้งสามกลุ่มคือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตถั่วเหลืองแผ่น (ถั่วเน่าแคบ) กลุ่มผู้ผลิตถั่วแปบหล่อ ถั่วแปบจ่อและถั่วลิสงคั่วและกลุ่มผู้ผลิตน้ำมันงา ได้ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพึ่งตนเองในการดำเนินกิจการเงินทุนส่วนใหญ่มาจากเงินออม การพึ่งพาเงินทุนจากภายนอกชุมชนมีน้อย กระบวนการผลิตอาศัยภูมิปัญญาพื้นบ้านจากบรรพบุรุษ

อย่างไรก็ตาม การจัดการความรู้ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นว่า กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร จะต้องได้รับการพัฒนาและปรับปรุงทั้งในด้านของรูปแบบการผลิต การตลาด การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ การระดมทุน การเงินและการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้กลุ่มดังกล่าวอยู่รอด ภายใต้กระแสการแข่งขันของโลกในยุคโลกาภิวัตน์ แต่ก็ยังคงยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของกลุ่มและชุมชน รวมทั้งการหาแนวทางการพัฒนาควรดำเนินการในรูปแบบของกลุ่มผู้ผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการสินค้าเฉพาะกลุ่มได้อย่างเหมาะสม และมีทางเลือกสำหรับลูกค้าผู้บริโภคได้มากขึ้นในอนาคต